

Overlijdensschade bij ongehuwd samenwonen

Vranken, J.B.M.

Publication date:
2008

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Vranken, J. B. M., (2008). *Overlijdensschade bij ongehuwd samenwonen*, No. 186, Dec 16, 2005. (Nederlandse jurisprudentie; No. p. 1754-1782).

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Overlijdensschade in geval van ongehuwd samenwonenden: de wet kan herschreven worden

1. In 1992 is het aantal nabestaanden dat aanspraak kan maken op overlijdensschade uitgebreid. De wet onderscheidt drie categorieën: de echtgenoot, geregistreerd partner en minderjarige kinderen (categorie a), overige bloed- en aanverwanten (categorie b) en, geheel nieuw, de ongehuwd samenwonenden (categorie c). De onderhavige uitspraak is de eerste van de Hoge Raad over categorie c en betreft het criterium aan de hand waarvan de omvang van de schadevergoeding voor de nabestaande bepaald dient te worden.

2. Om maar meteen met de deur in huis te vallen: in de kern komt de beslissing van de Hoge Raad erop neer dat art. 6:108 lid 1 sub c aanzienlijk ingekort kan worden. De bepaling kan voortaan luiden, althans dient begrepen te worden als volgt:

Art. 108

1. Indien iemand tengevolge van een gebeurtenis waarvoor een ander jegens hem aansprakelijk is overlijdt, is die ander verplicht tot vergoeding van schade door het derven van levensonderhoud

a.

b.

c. aan degenen die reeds vóór de gebeurtenis waarop aansprakelijkheid berust, met de overledene in een duurzaam gezinsverband samenwoonden en de overledene bijdroeg in de gemeenschappelijke kosten van levensonderhoud.

3. Vergeleken met de huidige tekst¹ is bijna de helft vervallen, meer in het bijzonder de passages (1) dat de overledene tijdens zijn leven “geheel of voor een groot deel” in het levensonderhoud van zijn partner voorzag, en (2) dat na het overlijden de nabestaanden “redelijkerwijs niet voldoende in hun levensonderhoud kunnen voorzien.” Het woord “duurzaam” vervangt de passage dat aannemelijk is dat de samenwoning en het verschaffen van levensonderhoud zouden zijn voortgezet als de betrokkene in leven was gebleven. Wat blijft, is dat niet iedere voordeurder als samenwoner in de zin van de bepaling kan worden aangemerkt. Naast samenwonen en duurzaamheid is een zekere onderlinge financiële

¹ Duidelijkheidshalve citeer ik de huidige tekst:

c. aan degenen die reeds vóór de gebeurtenis waarop aansprakelijkheid berust, met de overledene in gezinsverband samenwoonden en in wier levensonderhoud hij geheel of voor een groot deel voorzag, voor zover aannemelijk is dat een en ander zonder het overlijden zou zijn voortgezet en zij redelijkerwijs niet voldoende in hun levensonderhoud kunnen voorzien.

verstrengeling nodig (bijdragen in de gemeenschappelijke kosten van levensonderhoud). Affectief hoeft de relatie niet te zijn, al zal dat wel meestal het geval zijn.

Toelichting

4. Voor alle drie categorieën nabestaanden van art. 6:108 lid 1 geldt dat zij geen recht hebben op volledige schadevergoeding. Dat was in het oude recht van art. 1406 BW zo; thans is dit niet anders. Art. 6:108 beperkt de schade tot de daarin genoemde posten gederfd levensonderhoud (met verschillende voorwaarden per categorie nabestaanden, maar die laat ik hier rusten) en kosten van lijkbezorging. Verdere beperkingen zijn dat zowel de in de toekomst te verwachten draagkracht van de overledene als de draagkracht van de aansprakelijke van belang is. De rechter kan met een beperkte draagkracht van de aansprakelijke rekening houden op basis van de algemene matigingsbevoegdheid van art. 6:109.

5. De vraag was of voor categorie c een extra beperking gold, te weten dat de nabestaande redelijkerwijs zelf niet voldoende in zijn onderhoud kan voorzien. Daarover werd in de literatuur verschillend gedacht. Het meningsverschil liep overigens niet hoog op, want er is niet of nauwelijks over gediscussieerd. Tot degenen die de extra beperking aannamen, behoorden met name Bolt, Voordeelstoerekening, diss. 1985, p. 65; Bordes, WPNR 5791 (1986), p. 452, l.k. en noot 206; Hartlief in: Spier e.a., Verbintenissen uit de wet en schadevergoeding, achtereenvolgende drukken van o.m. 2000 en 2003, nr. 255 en 257; Bouman en Tilanus-Van Wassenaer, Schadevergoeding: personenschade, mon. bw B37, 1998, nr. 23 sub a en d (zo ook de eerdere druk uit 1992 van Bouman en Wassenaer van Catwijk); Storm, Kamp en Schön, Personenschade, in: Barendrecht-Storm, Berekening van schadevergoeding, 1995, p. 232. Zie ook Schadevergoeding, art. 6:108 (Bolt), aant. 10, 19 en 23.

6. In deze visie, waar het hof in deze zaak zich bij aansloot, heeft art. 6:108 lid 1 sub c het oog op een situatie dat de overledene tijdens zijn leven de “financiële lijsttrekker” was van het stel en de partner na diens overlijden redelijkerwijs niet meer in staat is om voor zijn/haar eigen levensonderhoud te zorgen, bijv. omdat hij/zij vooral voor het huishouden en de kinderen had gezorgd en zich niet op de arbeidsmarkt had begeven. In deze zin ook de voorbeelden van Schoordijk, Het algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht naar het Nieuw BW, 1979, p. 277, van wie ik ook de term financiële lijsttrekker heb overgenomen. Dezelfde soort voorbeelden zijn ook te vinden in de PG op art. 6:108 lid 1 sub d over vergoeding van de kosten van vervangende huishoudelijke hulp – zie de conclusie PG, nr. 28 -, welke bepaling wordt beschouwd als een toepassing van sub c.

7. Asser-Hartkamp heeft vanaf het begin een ander standpunt verdedigd. In alle achtereenvolgende drukken vanaf 1984 (sinds de druk van 1988 in nr. 480) heeft hij betoogd dat aan de passage in de tekst van art. 6:108 lid 1 sub c over het “redelijkerwijs niet voldoende in hun levensonderhoud kunnen voorzien” geen zelfstandige betekenis toekomt. Onder verwijzing naar PG boek 6, blz. 403 schrijft hij dat met deze passage niet een belangrijke beperking van het recht op schadevergoeding is beoogd ten opzichte van wat uit de aanhef van lid 1 voortvloeit. Het gaat volgens hem in het gehele lid 1, d.w.z. voor alle drie categorieën nabestaanden, om dezelfde eis: schade door het derven van levensonderhoud.

8. In zijn conclusie in deze zaak werkt hij dit wetshistorische argument uitvoerig uit. De Hoge Raad volgt hem helemaal. Of sprake is van gederfd levensonderhoud en hoe veel, hangt naar het oordeel van de Hoge Raad blijkens de wetsgeschiedenis voor alle drie categorieën af van de behoefte van de langstlevende. De term behoefte wordt genomen in de betekenis van art. 1:397 lid 1, d.w.z. afhankelijk van de specifieke en individuele omstandigheden, waaronder het uitgavenpatroon en de levenswijze van betrokkenen. Het is dus niet zo dat pas aanspraak op overlijdensschade bestaat in de hierboven in 6 beschreven standaard situatie dat de nabestaande na het overlijden niet meer in staat is zelf in zijn meest elementaire behoeften te voorzien en de overledene tijdens zijn leven de kosten van levensonderhoud van zijn partner geheel of voor een groot deel betaalde.

9. Beslissend is of in het specifieke geval de behoefte aan levensonderhoud van de nabestaande door het overlijden van de partner is toegenomen. Hieruit volgt dat behoefte een relatief begrip is en daarmee een relatieve maatstaf voor de vaststelling van de omvang van de overlijdensschade. Ook bij samenwonenden met een hoog uitgavenpatroon of hoge levensstandaard kan/zal door het overlijden van een van beiden, de behoefte bij de ander toenemen, omdat een uitgavenpatroon en levenswijze op basis van twee inkomens meestal niet op dezelfde voet te handhaven zullen zijn met één inkomen. Anderzijds: uitkeringen terzake van het overlijden kunnen ook meetellen en dus de behoefte van de nabestaande verminderen. Over dit laatste is vooral onder het oude recht veel geprocedeerd en gediscussieerd. Ook de Tweede Kamer heeft hierover uitvoerig van gedachten gewisseld bij gelegenheid van de Invoeringswet. Zie PG Inv. wet boek 6, p. 1290-1309.

Dynamische interpretatie?

10. De uitspraak van de Hoge Raad over de omvang van de overlijdensschade bij ongehuwd samenwonenden is krachtig, helder en overtuigend qua resultaat. Hij steunt hierbij naar eigen zeggen volledig op een wetshistorische argumentatie. Daardoor stond hij

niet voor het probleem hoe een brug te slaan tussen een wetsbepaling uit het verleden en latere, nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen, waar de bepaling misschien niet meer helemaal bij aansluit. Het hof en de auteurs die de andere interpretatie huldigden, hadden dit probleem wel. Het resultaat van hun interpretatie was immers dat ongehuwd samenwonenden bij overlijdensschade gediscrimineerd worden ten opzichte van de nabestaanden van categorie a en b. Is dat geoorloofd en/of te rechtvaardigen, mede gelet op de dertig jaar die verstreken is sedert de categorie ongehuwd samenwonenden in het wetsvoorstel voor boek 6 is opgenomen?

11. In die dertig jaar is ongehuwd samenwonen maatschappelijk nagenoeg volkomen geaccepteerd. Blijkens cijfers van het CBS (www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking) is in die periode het aantal ongehuwd samenwonenden meer dan verdubbeld (in 2005 ruim 750.000 relaties, tegenover overigens nog steeds 3,4 miljoen huwelijken; dit betekent dat een op de zes stellen ongehuwd samenwoont). Slechts één op de tien vrouwen trouwt nog zonder eerst samengewoond te hebben. Begin jaren zeventig waren dit er nog negen van de tien, en een decennium later nog steeds de helft. Ook leidt duurzaam ongehuwd samenwonen in andere wetten meer en meer tot aanspraken en plichten, zoals bij pensioenen, belastingen, sociale verzekeringen, volksverzekeringen, ziektekosten, erfrecht, alimentatie, erkenning van family life in verband met kinderen, strafrecht, e.d.m. Vergelijk voor meer gegevens o.m. W.M. Schrama, *De niet-huwelijkse samenleving in het Nederlandse en Duitse recht*, diss. 2004; Caroline Forder en Alain Verbeke (red), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, 2005; Special FJR, *Naar een nieuw relatierecht?*, 2007, p. 249-284, telkens met veel verdere gegevens.

13. Ook het EVRM is van belang, met name art. 14 jo het op 1 april 2005 in werking getreden twaalfde protocol over non-discriminatie. Er is mij geen rechtspraak van het EHRM bekend over de specifieke kwestie van het onderhavige arrest. Wel is er rechtspraak over het onderscheid gehuwd en niet gehuwd in onder meer het sociale zekerheids- en belastingrecht. Niet altijd is het onderscheid objectief gerechtvaardigd geoordeeld, maar zonder nader onderzoek kan daaruit niet de conclusie worden getrokken dat de uitspraak van de Hoge Raad over art. 6:108 lid 1 sub c in het licht van het EVRM geboden was.

14. In art. VI. 2:202 van de Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law (Draft Common Frame of Reference) van januari 2008 wordt ook niet onderscheiden tussen gehuwd en ongehuwd. Als criterium wordt gehanteerd een "particularly close personal relationship" met voor de nabestaande verlies van levensonderhoud, of van zorg en financiële ondersteuning. (www.law-net.eu).

15. Van de genoemde auteurs die art. 6:108 lid 1 sub c anders interpreteerden heeft, voor zover ik kan zien, niemand zich de vraag gesteld of de bepaling in het licht van deze maatschappelijke en juridische ontwikkelingen anders mocht en kon worden uitgelegd. Het hof in deze zaak heeft dit wel gedaan, zij het niet getoetst aan het EVRM, maar heeft gemeend dat het zijn taak als rechter te buiten zou gaan om aan op zichzelf duidelijke passages in een wetsbepaling geen zelfstandige betekenis toe te kennen. Voor die beslissing kan men begrip hebben. Degene die een tekst interpreteert, gaat er van uit dat wat er staat betekenis heeft. Dat is een vanzelfsprekend grondbeginsel van interpretatie. Men begint niet een wettekst te interpreteren vanuit de gedachte dat de helft of een deel ervan overbodig of onjuist is. Pas als dit uit andere gegevens blijkt, bijv. omdat sprake is van een evidente vergissing dan wel de wetsgeschiedenis eenduidig op het tegendeel wijst, zal dit de conclusie kunnen zijn. Het hof heeft dergelijke aanwijzingen niet gevonden, ook niet in de wetsgeschiedenis. Integendeel. Het gaat er uitgebreid op in, maar komt terecht of ten onrechte tot een diametraal andere interpretatie dan Hartkamp en de Hoge Raad. Daarmee is de wetsgeschiedenis voor het hof eerder een versterking van het grammaticale argument dan dat het er afbreuk aan doet.

Huishoudkosten

16. Met betrekking tot de huishoudkosten heeft de Hoge Raad wél een brug moeten slaan tussen art. 6:108 lid 1 sub d en de groei van een overwegend traditionele rolverdeling tussen partners vroeger naar de huidige situatie waarin de taken meer en meer verdeeld zijn. De wetsgeschiedenis was op dit punt minder duidelijk, maar staat een dynamische interpretatie niet in de weg, aldus de HR in rov. 3.3.2. Een andere uitleg zou m.i. ook moeilijk verenigbaar zijn met de beslissing over lid 1 sub c. Als men bij c niet uitgaat van de hierboven onder 6 beschreven standaardsituatie kan men dat bij d ook niet doen. Over de vraag of hierbij sprake is van een concrete of abstracte schadeberekening, vergelijk Klaassen, Schadevergoeding: algemeen, deel 2, mon. bw B35, 2007, nr. 10 sub e en de noot onder het arrest van A.J. Verhey in AV&S 2006, p. 124-128.

JBMV